

לשלשה, שבא ללמדנו:

בטלה.

מה שנים, נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותן בטלה, כיון שנשאר רק עד אחד, אף אם באו שלשה עדים, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותן בטלה.

ואימתי בטלה כל העדות בדיני נפשות כשנפסלה מקצת העדות? —

רק בזמן שהתרו כל העדים, כולל העד הקרוב או הפסול, בהן, בנידונים שהעידו עליהם — היות והיתה התראה של כולם, נחשב הדבר שהשתתפו כל העדים המעידים בעדות אחת, החל משעת הראיה.

מניין שאפילו אם באו מאה ונמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כלם בטלה?

תלמוד לומר "עדים".

[כל זאת, לרבי. אך לרבי יוסי, נפסלים גם בלא התרו בהם, כמבואר בגמרא].

אבל בזמן שלא התרו בהן העד הקרוב או הפסול, לא בטלה עדות כולם, על ידי פסולו של אחד מהם, כיון שלא התכוון הקרוב או הפסול שלא התרה, להיות גם הוא עד במעשה שהוא רואה.

כי אם לא נאמר כך, מה יעשו, כיצד יעידו שני אחים שראו עם עד נוסף, באחד שהרג את הנפש? והרי אם נאמר שהעד הפסול

אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים שאם

נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כלם בטלה — כשהעידו בדיני נפשות, שנאמר בהם "והצילו העדה", ולכך משתדלים למצוא סיבה לפוטרו.

אבל בדיני ממונות — תתקיים העדות בשאר העדים.

ואילו רבי אומר: אחד דיני ממונות⁽³³⁾ ואחד דיני נפשות, ככולם עדות כל העדים

הצטרף עם העדים. ומה שהוא אומר שגם העדים לא ראו ההלואה, בזה הוא אינו נאמן להכחישם.

ואם כן, יתחייב משום הודאת בעל דין שעדותם כשרה. ומדמה החכמת שלמה את האופן הזה לדין "כל האומר לא לויתי", דקיימא לן שכאומר "לא פרעתי" דמי, והוא חייב.

וחילקו רבותינו, לפי שהאומר "לא לויתי", ממילא ידעינן שלא עשה מעשה פרעון ועל זה נאמן. אך אין הוא מתחייב בחיוב חדש, אלא שנאמנים דבריו. ומעתה, במודה שהפסול לא ראה, כי לא היה מעשה לדעתו, אין בזה הודאה. שאף אם כן היה מעשה, גם לא ראה הפסול עם הכשרים. שאין ההודאה מחייבת חיוב ממון חדש, אלא שנאמן בה.

וכלשון הגמ' (להלן ו א) במקיימי דבר הכתוב מדבר.

אך שאר האחרונים נקטו שלא הוצרך להקיש נוסף כדי לפסול עדות בנמצא אחד מהם קרוב או פסול, שהרי לשיטתו, שלמד לחייב עד שלישי, בהכרח שהוא נכלל בכת שחייבה את הנידון, שאם לא כן לא נגמר הדין על פיו, ולכן כשנפסל נחשב כפסול בכת.

ובמהרש"ל כתב, שלכן, ברוב ספרים גורסין מה שנים ולא "ומה", כי אין כאן דרש נוסף.

33. ידועה קושית החכמת שלמה (על שו"ע חו"מ ל"ו א') הרי מדובר שהלוה מכחיש את העדות, ובזה הוא מודה שהפסול לא ראה ולא

מצטרף לעדות אפילו אם לא התרה, נפסלו כולם בראייתם ביחד, (34) ולא יוכל אחד מהאחים להצטרף עם העד הנוסף להעיד. וזה לא מסתבר!

אלא, בהכרח, אם עד פסול לא מתרה בעושה העבירה, הוא אינו מצטרף בעת הראיה לעדות, ולכן יכול אחד משני האחים להצטרף עם העד הנוסף, ולהעיד על המעשה.

גמרא:

שנינו במשנה: אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו כולם ואפילו מאה, ואם נמצא אחד העדים קרוב או פסול, עדות כולם בטלה, ואפילו הם מאה.

אמר רבא: והוא, שהעידו כלם בתוך כדי דיבור. (35)

אבל אם היה הפסק בין עדות העדים יותר מכך, נעשו כשתי כיתות עדים נפרדות, ואין צריך להזים את כלם, אלא כל כת ניזומית בפני עצמה. וכך אין נפסלים כולם על ידי פסול של עד אחד.

וכעת הניחה הגמרא, שכוונת רבא היא לומר, שתוך שיעור מן של "כדי דיבור" אחד העידו כל מאה העדים. ועל כך יש לתמוה:

אמר ליה תמה רב אחא מדיפתי לרבינא:

מכדי, הרי, "תוך כדי דיבור" — היכי דמי?

הרי שיעור הזמן הזה הוא כדי שאילת תלמיד לרב ["שלום עליך רבי"]. ואילו מאה עדים — טובא הו, משך עדותם הוא הרבה מעבר לזמן הקצר הזה, וכיצד מצינו שיאמרו כלם עדותם בתוך כדי דיבור!?

אמר ליה רבינא לרב אחא מדיפתי: כוונת רבא היא לומר, שאין עדותם מצטרפת לעדות אחת, אלא כאשר העידו כל חד וחד מהעדים, בזה אחר זה, ללא הפסק בין העדות של האחד לעדות של השני, בתוך כדי דיבור של סיום דברי חברו. ובכך מצטרפים כולם להיות עדות אחת. ולא התכוון רבא לומר שצריכים כולם להעיד בתוך שיעור מן של "כדי דיבור" אחד.

שנינו במשנה: **רבי עקיבא אומר: לא בא השלישי להקל אלא להחמיר עליו, ולעשות**

כת שניה אין נענשין, אך עדותן בטלה "מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה".

והשיגו הראב"ד, למה לא יהרג הרוצח מאחר שהם שתי כיתות על ידי ההפסק, וכת שניה לא הוזמה.

וגם תמה מאיזה עונש "נפטרים"?

ומבואר, שהרמב"ם סובר שחלוק הצירוף לענין הזמת כולן, שצירוף זה נעשה על ידי

34. הט"ז (חו"מ ל"ו א') הוכיח מלשון המשנה, שאם נתבטלה עדות על ידי שנמצא אחד העדים קרוב או פסול, אין העדים הכשרים יכולין לבא להעיד שוב בלי הפסולים, כשם שאין האחים שבאו יכולין לבא אחד מהם עם עד נוסף אחר שהצטרפו בראיה.

35. הרמב"ם (בפ"כ מעדות ה"ג) כתב דאם היה הפסק יותר מכדי דיבור, והוזמה כת אחת, עדי

דינו כיוצא באלו.

ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה.

ומה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה.

אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים, בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר.

רבי אומר: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות.

ואימתי, בזמן שהתרו בהן.

עד כאן דברי המשנה.

ומשמע לגמרא ש"אימתי, בזמן שהתרו בהן", הם דברי רבי. אבל רבי יוסי פוסל את כולם, גם אם לא התרו הקרוב או הפסול ולא התכוונו לעדות.

אמר תמה ליה רב פפא לאביי: אלא מעתה, לרבי יוסי, החולק על רבי, ופוסל את כולם אף אם לא התרו כל העדים בנדון, ואינו מצריך שיתכוונו כלם להעיד, לדבריו יקשה:

הרוג, הרואה את רציחתו, **יציל** את הורגו, כדין עד פסול הנמצא בין עדים כשרים.

שהרי ההרוג קרוב לעצמו, ומכח קרבתו לעצמו הוא פסול לעדות. וכיון שגם הוא רואה את מעשה הריגתו, אם כן, תמיד תפסל כל עדות על רוצח, מדין "עדות שבטלה מקצתה, בטלה כולה"?!?

ומתרצינן: מצינו אופן שאין ההרוג רואה את המעשה, ואז לא מתבטלת עדות האחרים, בכגון **שהרגו** הרוצח **מאחוריו**, ולא ראהו הנהרג, ועל האופן הזה נאמרו כל הפסוקים בעדות רוצח.

אך עדיין הוקשה לרב פפא:

כל אדם הנרבע על ידי אדם אחר — **יציל** את הרובע אותו ממיתה, היות שהנרבע לרצונו רשע הוא, ופסול לעדות [ועיין בתוספות], וכיון שהנרבע ראה עם שאר העדים את הרובע, נמצא שהוא עד קרוב ופסול המשתתף בראייה, ופוסל בכך את כל העדות!

וגם על כך ענה לו אביי: הרובע מתחייב מיתה **כשרבעו מאחוריו**, ולא ראהו הנרבע, ואינו עד, לפי שהוא לא ראה את המעשה, ולא ראה מי עשאו.

ועדיין הוקשה לרב פפא: **הורג והרובע** — **יצילו** את עצמם ממיתה, שהרי הם עצמם רואים עם העדים את המעשה, והם פסולים מפני שהם בעלי הדין, ויפסלו את כל העדות, כדין נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול!

בטלה.

ובזה נחלק הראב"ד, לפי שמעולם לא היתה ראייה, שהרי עדי שקר הם, ורק הם אמרו כן. וכל צירופם שייך רק לענין הזמה על פי דבריהם.

הגדתן בבת אחת, ולכן מזימין כת אחת בפני עצמה, לבין ענין פסול העדות משום שנמצא קרוב או פסול, שהצירוף נעשה בראייה. ולכן סובר הרמב"ם שאף הכת השניה נפסלת ועדותה

נאמר לגבי "עושי דבר", ההורג או הרובע, שהם "בעלי הדין", ואין עליהם שם עדים כלל.⁽¹⁾

שנינו במשנה: אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים, בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות — תתקיים העדות בשאר.

רבי אומר: אחד דיני נפשות ואחד דיני ממונות [נמצא אחד קרוב או פסול, עדות כולם בטלה].

ואימתי, בזמן שהתרו בהן [שאו יודעים אנו שהם נתכוונו להעיד].

אישתיק אביי, ולא מצא תשובה לטענתו של רב פפא.

כי אתא, כאשר לאחר מכן בא רב פפא לקמיה **דרבא**, והקשה לו את טענתו שטען לאביי, שהורג ורובע יצילו —

אמר ליה רבא לרב פפא: כך יש לדרוש את הפסוק "על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר" — **במקיימי דבר הכתוב מדבר!**

זה שעשה הכתוב את כל העדים ככת אחת שבפסול אחד מהם בטלו כולם, רק בעדים נאמר דבר זה, שהם "מקיימי דבר", ולא

ובצמח דוד (לר' דוד רפפורט) ובשיעורי הגר"ש כתבו, שמיעט קרא את "עושי הדבר" שאינם פוסלים בהצטרפותם לעדות, אף שאינם "בעלי דברים" במעשה. כי היות ונעשה בגופן המעשה, הרי בשעת הראייה הם נחשבים כבעלי דבר, ואינם נחשבים "עדים" לראיית המעשה, אלא הם חלק מהמעשה. ורק אחר כך יכולים הם להעיד בתורת עדים, כי אין הענשת החוטאים נוגעת להם.

ולכן, ניסת או נרבע, אינם פוסלים את העדים האחרים בראייתם את המעשה. לפי שהם אינם מצטרפים אליהם כעדים לראייה, אלא נחשבים הם כמו בעלי הדבר, שאינם מצטרפים לראיית העדות, ואינם פוסלים את העדים. ולכן, יכולים הם להעיד על המעשה לאחר זמן, שאז שוב אין הם נחשבים כ"בעלי דבר".

אך התומים (לו סק"ה) לא חילק כדבריהם. והקשה, הרי הנרבע מעיד על הרובע, ומוכח שאינו בעל דבר, ויפסול את השאר.

ולכן ביאר, שכוונת רש"י היא כפשוטו, שאין התורה מדברת בעושי הדבר, אך לא משום שאינם בעלי דברים. וסברא זו מועילה רק לרובע, ואילו לנרבע, עדיין צריכים לאוקימתא

1. זו לכאורה כוונת רש"י, שכתב "אבל לא בעושי הדבר".

וביאר הגרעק"א (כתשובה רי"א), שכוונתו היא לפירוש **הראב"ד** (הובא כאן בר"ן וברא"ש וברשב"א ב"ב מג א ובריב"ש ורבינו יונה (בסנהדרין ט א) שבעל דבר אינו עד, ולכן הוא אינו מצטרף לעדות לפוסלה.

ולפי פירוש זה, אף למסקנא מצטרפים בראיית המעשה לפסול. אך אם כן, נודקק להעמיד הנרבע שרבעו מאחוריו, כי הנרבע אינו בעל דבר, ונמצינו פוטרים כל רובע שנראה לנרבע.

וכן הקשה הריב"ש.

והגרעק"א הקשה, הרי מצינו כי הניסת לעבוד עבודה זרה מעיד על המסיתו לכך (בסנהדרין ז א), ומוכח שהוא עצמו אינו "בעל דבר". ואם כן, יש לו הניסת תורת עד, ואם הוא קרוב למסית הוא מצטרף לעדים הרואים את ההסתה, ופוסל בכך את כל העדות. ואילו בתורה כתוב "כי יסיתך אחיך בן אמך", ונאמר בו עונש מיתה למסית, והרי כיון שהניסת הוא קרוב, מדוע שלא יפסול בראייתו את העדות, ולא יענש המסית!?

אבל בזמן שלא התרו בהן [שלא התכוונו להעיד, הם אינם מצטרפים, ולא נפסלת כל העדות, כי אחרת] — **מה יעשו שני אחים** שראו באחד שהרג את הנפש.

והוינן בה: לפי רבי, שפוסל את כולם רק כשהתכוונו להעיד, אם כן, כשבאים לבדוק את העדים הקרובים או הפסולים בדיני נפשות, אם אכן התכוונו להעיד, שאז תפסל כל העדות [ואם אכן התכוונו להעיד, אז אפילו לא התרו בו הם מצטרפים] —

היכי אמרינן להו? כיצד אנו שואלים אותם כדי לדעת אם נתכוונו מתחילה להעיד? (2)

אמר רבא, הכי אמרינן להו, כך שואלים את הקרובים או הפסולים:

האם בשעת ראיית המעשה, למיחזי אתיתו, נוכחתם שם כדי לראות סתם את המעשה, או לאפסהודי אתיתו, נוכחתם שם בכוונה שתוכלו להעיד על כך בבית דין.

אי אמרי העדים הפסולים או הקרובים שלאפסהודי אתו, הרי כיון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כל העדים בטלה.

אבל אי אמרי שלמיחזי אתו, הרי אף שכעת הם באים להעיד, אינם פוסלים את השאר, והעדויות מתקיימת בשאר העדים, מפני הסברה שנאמרה במשנה: **"מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש"**.

איתמר, אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי —

א. קרוב או פסול, פוסל את כל העדות רק בדיני נפשות.

ב. הוא פוסל אפילו אם לא התכוון להעיד.

ואילו רב נחמן אומר: הלכה כרבי —

א. קרוב או פסול, פוסל בין בדיני ממונות

שרבעו מאחוריו.

ובריטב"א כתב, שלמסקנא זו, אף לרבי יוסי, אין קרוב ופסול פוסלים, אלא כשנתכוונו להעיד. ולדבריו יש לומר, שהעדויות קיימת כשלא התכוונו להעיד.

ועיין קהילות יעקב (סימן ז).

2. רש"י פירש: היכי אמרינן לקרוב ולפסול. ומשמע שאין שואלים את כל העדים. ואפילו לא התכוונו השאר להעיד, הצטרפו הפסולים לפסלם.

וכך דייק הלחם משנה מהרמב"ם (פ"ה מעדות ה"ה), שכתב: שואלים את כולם, ומחלקים את העדים שהתכוונו להעיד מאלה שלא התכוונו. ואם נמצא מכוונים להעיד קרוב

או פסול, כולם פסולים.

ומשמע אף אלו שלא התכוונו. ושלא כתוס', שנקטו כי באופן זה אותם העדים שלא התכוונו להעיד נשארו כשרים.

ומחלוקתם היא בטעם הפסול בצירוף עד פסול לעדות של כשרים:

לרמב"ם ורש"י, אם חל שם עד על פסול, הוא מבטל את כל העדות, ואף עד כשר נפסל לעדות זו.

ולתוס', רק הצירוף של הכשרים עם הפסולים מבטל את עדות הכשרים.

ולכן אלו שלא התכוונו ולא הצטרפו, אינם נפסלים, ומעידים בפני עצמם.

והש"ך (ח"מ ל"ו סק"ג), ביאר שדעת הרמב"ם היא, שהטעם בעד פסול שבא לראות

ובין בדיני נפשות.

ב. אך פוסל רק אם העד הפסול התכוון להעיד.

העדים בשתי הכתות. (3)

ואם לאו, שאין מקצת מאלו רואים את הכת האחרת – הרי אלו שתי עדויות.

לפיכך, אם נמצאת כת אחת מהן זוממת –

הוא, הנידון שהעידו עליו, וגם הן, עדי הכת שהוזמה – נהרגין.

ואילו הכת השניה – פטורה. (4)

רבי יוסי אומר: לעולם אין נהרגין, לא הנידון ולא הזוממין, עד שיהיו שני עדיו מתריין בו.

שנאמר [דברים יז] "על פי שנים עדים".

[וביאר הנימוקי יוסף: שיהא הדבר כולו, שהוא העדות וההתראה, קם על פי שני העדים].

מתניתין:

ב-1 היו שנים מהעדים, שבאו להעיד על אדם שהרג את הנפש, רואין אותו מחלון זה, ושנים רואין אותו מחלון זה.

ואחד היה מתרה בו ברוצח, והיה המתרה עומד באמצע, בעומדו בין שתי כיתות העדים – הרי בזמן שמקצתן של כתות העדים משני צידי האדם המתרה, רואין אלו את אלו, מצטרפין כל העדים לעדות אחת, ואפילו אלו שלא ראו את האחרים [תוס']. והרי אלו עדות אחת.

ואין נהרגין עדי כת אחת עד שיוזמו כל

כדי דיבור, ולמה לי לצירוף בעת הראיה. ואולי אפשר ליישב על ידי קושיה נוספת, למה לא יעידו הכשרים שוב ותתקבל עדותן השניה. והרי אין זה צירוף הפוסל כצירוף ראיה שנפסלו בו העדים מעדות זו.

ובהכרח, שלדעת הרמ"ה, חל פסול על עדותן על ידי צירוף ההגדה. אך לענין הזמה אין ראיה שמועיל צירוף ההגדה, אלא שצריכים לו משום לא היתה שם ראיה. אך בלי עדותן שראו יחד, אין זו כת אחת.

4. הקשה הנמוקי יוסף: פשיטא שכת שניה שלא הוזמה פטורה מעונש! ? ותירץ, שקא משמע לן שאפילו אם נמצאה גם היא זוממת אחר שנהרג על פיהם, הרי היא פטורה, משום "כאשר זמם" ולא "כאשר עשה".

וביאר רבותינו האחרונים, שעל אף שגם דין

שאינו פוסל, הוא משום שאינו עד, ולכן אינו פוסל את העדים כשבא להעיד. אך גם עדים כשרים שבאו רק לראות, אינם עדים יותר מהעד הפסול, ולכן יכול לפסול כשמצטרף אליהם בעדותו. ועיין בהערה 64 על תוס'.

ומסברא היה נראה פשוט, שעדים יכולים להעיד אפילו לא התכוונו לכך בשעת ראית המעשה. ע"י תוס' בכריתות דף י"ב ב' ובביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו.

3. בטור (סימן ל"ו) הביא דעת הרמ"ה, שאם העידו תוך כדי דיבור הם חשובים ככת אחת לענין עדות שבטלה מקצתה, ואפילו אם לא ראו ביחד או שבאו לראות ולא להעיד.

והש"ך הקשה עליו מלשון המשנה, שרק הרואים מחלון אחד צריך להזים את כולם. ולכאורה בהזמה הולכים רק אחר הגדה בתוך